

Vrijheid geef je door – Naaldwijk

Algemeen:

Deze lesbrief is ontwikkeld in het kader van 75 jaar vrijheid in het Westland (onderwijsproject 'Vrijheid geef je door') en vormt les 4. Deze les kan ook direct volgen op les 1, introductieles.

Lesbrief 1: Introductie - Westland in oorlogstijd.

Lesbrief 2: Staelduinse Bos - De bezetting.

Lesbrief 3: 's-Gravenzande - Sperrgebiet.

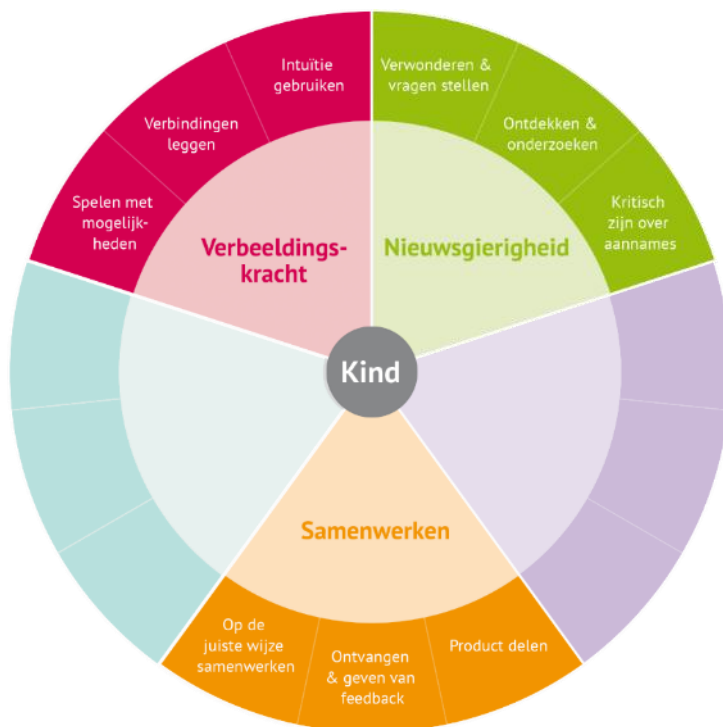
Lesbrief 4: Naaldwijk - Dilemma's tijdens en na de oorlog.

Lesbrieven 2, 3 en 4 zijn afzonderlijk uit te voeren en kunnen in willekeurige volgorde na de introductieles gedaan worden.

Doelstelling:

De leerlingen weten wat het woord 'dilemma' inhoudt en leren dit vertalen in een gedicht. Ze leren het bijzondere verhaal van een Naaldwijkse familie Van 't Riet die met gevaar voor eigen leven een Joods kind adopteerde en dat na de bevrijding er ook vervelende praktijken uitgevoerd werden, zoals het kaalscheren van 'moffenmeiden' op het Wilhelminaplein in Naaldwijk; meiden die het in de oorlog hadden aangelegd met Duitse soldaten.

Educatiemodel:

Benodigde materialen:

- Digibord.
- Chromebooks/laptops.
- Bijlage 1: [gedicht Vrijheid van Eva Pronk](#) (winnaar gedichtenwedstrijd Dichter bij 4 mei).
- Bijlage 2: gedicht Alsof van Aart van den Berg.

Duur van de lessen:

50 minuten.

Aanvullende ideeën:

Het verdient aanbeveling voorafgaand aan deze les of hierop volgend de route (of een deel hiervan) van de audiotour in Naaldwijk te doen met de leerlingen. Dit

kunnen leerlingen zelfstandig (op de fiets) of in lesverband doen. Kijk voor meer informatie over de audiotours op website [VrijheidWestland](#).

Het is interessant de thematiek van 'dilemma's' in de oorlog te combineren met een bezoek aan het Westlands Museum. Vanaf maart 2025 is de expositie 'Vrijheid moet je voelen' te zien in het museum. Aan de hand van tien betekenisvolle voorwerpen worden tien bijzondere oorlogsverhalen uit het Westland verteld. Ze weerspiegelen gevoelens van angst, verdriet en nood, maar ook van hoop en blijdschap in een periode waarin voor velen niets meer zeker was.

Fotograaf Cees Freen uit Naaldwijk heeft in mei en september 1945 filmopnames gemaakt tijdens [de bevrijdingsfeesten in Naaldwijk](#).

Overige informatie:

In het kader van 75 jaar vrijheid Westland is tevens een boek uitgegeven, videoportretten voor de WOS gemaakt en audioroutes beschikbaar. Kijk voor meer informatie op de website van [VrijheidWestland](#).

Naaldwijk – Dilemma's tijdens en na de oorlog

Lesfase 1: oriëntatie

5 minuten

Betekenis 'dilemma': vraag de leerlingen of ze de betekenis van het woord 'dilemma' kennen. Wie kan uitleggen wat het betekent? Volgens woordenboek Van Dale is de betekenis eenduidig: "lastige keus tussen twee onaangename zaken".

Dilemma's in de oorlog: vraag de leerlingen welke dilemma's ze kunnen bedenken waar mensen in de oorlog mee te maken hadden.

'Fout in de oorlog': je hoort wel eens dat mensen 'fout in de oorlog waren'. Maar hoezo waren ze dan fout? Vraag leerlingen of ze dit kunnen toelichten. Geef zelf het voorbeeld van personen die zich in begin jaren dertig hadden aangesloten bij de politieke beweging NSB vanuit de overtuiging dat deze partij het beste met de mensen voor had. Veel NSB'ers collaboreerden (werkten samen) met de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog. Echter, niet alle leden van de NSB werkten met de Duitsers samen. Sommige boeren of tuinders waren slechts passief lid van de NSB.

Lesfase 2: onderzoek

20 minuten

Onderzoek naar dilemma's in Naaldwijk tijdens en na de oorlog. Bekijk met de leerlingen de volgende video's en bespreek deze kort:

- Het [verhaal van het Joodse meisje Marion van Straten](#), die werd opgenomen in de familie Van 't Riet in Naaldwijk. Opvallend is hierbij dat een Joodse baby hierbij in codetaal 'een hondje' genoemd werd.
- [De afrekening – na de bevrijding in de klas](#).

'Moffenmeiden' in het Westland. Vertel dat ook op het Wilhelminaplein in Naaldwijk 'moffenmeiden' werden kaalgeknipt, omdat ze met de vijand 'geheuld' hadden. Gelukkig werd het kaalknippen afgebroken toen de pastoor woedend uit de pastorie kwam en maande om te stoppen met deze vertoning. Daarop werd inderdaad gestopt met het kaalknippen en liep het Wilhelminaplein weer leeg.

Bespreek eventueel de dilemma's van deze meisjes in de oorlog; onbedoeld verliefd worden op een Duitse soldaat of juist net doen alsof om je overlevingskans te vergroten. En in hoeverre is het of vind je het gerechtvaardigd om in oorlogstijd 'foute' keuzes te maken om je overlevingskansen te vergroten?

Lesfase 3: uitvoering

10-15 minuten

Kies je dilemma: laat de leerlingen een gedicht schrijven. Ze mogen als basis een dilemma van het opgevangen Joodse kind (Arry van 't Riet) tijdens de oorlog kiezen of juist het kaalscheren van de 'Moffenmeiden' op het Wilhelminaplein in Naaldwijk.

De leerlingen mogen zelf kiezen vanuit welk perspectief het gedicht geschreven wordt (het Joodse kind, de biologische Joodse ouder, de burens die van het Joodse kind weten maar niets mogen zeggen, de nieuwe ouders van het Joodse kind, degene die de moffenmeiden kaalknipte, de aanmoedigers tijdens het kaalscheren, de moffenmeid zelf, etc.).

Opwarmer: lees de leerlingen om in de sfeer te komen het gedicht van Eva Pronk voor (bijlage 2). Zij is in 2020 één van de winnaars van de gedichtenwedstrijd 'Dichter bij 4 mei' en mag haar gedicht voordragen tijdens de Nationale Herdenking op de Dam in Amsterdam.

Lees daarna het gedicht voor van de Westlandse schrijver en theatermaker Aart van den Berg (bijlage 2). In het gedicht 'Alsof' komt het kaalknippen van de moffenmeiden aan de orde.

Uitwerking gedicht: laat de leerlingen een gedicht schrijven waarbij het thema 'Dilemma' naar voren komt. Het gedicht mag op een Chromebook of laptop uitgetypt worden.

Lesfase 4: evaluatie

5-10 minuten

Indien de tijd zich ervoor leent en leerlingen dit willen, kun je een aantal leerlingen de gedichten voor laten dragen.

De gedichten kunnen ook geprint en opgehangen worden op een wand en eventueel gepubliceerd worden (met toestemming van de leerlingen) op een intranet of webpagina van de school.

Bijlage 1 – Gedicht Eva Pronk

Elk jaar wordt er in het kader van de 4 en 5 mei viering een gedichtenwedstrijd gehouden: Dichter bij 4 mei. Winnaars van deze wedstrijd mogen het gedicht op één van de herdenkingsplaatsen in Nederland voorlezen. In 2020 mag Eva Pronk haar gedicht 'Vrijheid' tijdens de Nationale Herdenking op de Dam voorlezen.

Bron: https://www.4en5mei.nl/herdenken-en-vieren/voor-organisatoren/herdenking-organiseren/gedichten/dichter_bij_4_mei/eva-pronk

Eva Pronk

15 jaar, Den Haag

Vrijheid

de oude man
verstopte joden op zijn zolder,
drukte illegale kranten
en hielp Engelse piloten.
hij loog voor het leven.
hij loog voor de vrijheid.

de vrouw
in de kelder
liet wanneer de vliegtuigen overvlogen
bange mannen, vrouwen en kinderen
schuilen voor de bommen.
zij stond voor het leven.
zij stond voor de vrijheid.

de jongen
net achttien
opgeroepen
om te vechten aan het front
nam afscheid van zijn moeder
en zou haar nooit meer zien.
hij vocht voor zijn leven.
hij vocht voor de vrijheid.

deze helden.
gewone mensen zoals jij en ik.
kozen ervoor te vechten
voor de vrijheid.

als een van deze helden
hier niet voor had gekozen.
was mijn opa dan geboren?
had ik dan geleefd?

Bijlage 2 – Gedicht Aart van den Berg

ALSOF

wij knipten kaal
en ieder was een held
wij wilden onze woede kwijt
er werd een daad gesteld

er werd gekeken en geknipt
geknikt gejuicht
het moest eraf
het haar
het zogenaamde hoerenhaar
wellicht werd hier en daar
getwijfeld
er werd niet ingegrepen
in dit benepen
theater van het groot alsof

alsof ze stoere mannen waren
alsof ze stoere vrouwen waren

ons eigen land
wij waren eindelijk helden
wij wilden recht in eigen hand
ons grijs bestaan vergelden

Gedicht uit de voorstelling *Bevrijd! En nu?*
Aart van den Berg